

inbo

Marternieuws

van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek

marternieuws@inbo.be • www.inbo.be

Marternieuws 5 – December 2011

Inhoud

- [Jong van Eufrasie voorzien van een zender](#)
 - [Boommarter waargenomen in Essen \(Antwerpen\)](#)
 - [Boommarters in Retie \(Antwerpen\) – het vervolg](#)
 - [Fotovalresultaten in Zedelgem/Oostkamp \(West-Vlaanderen\) en Kasterlee \(Antwerpen\)](#)
 - [Kaap van de 1000 steenmarters overschreden](#)
 - [Rechtzetting](#)
-

Jong van Eufrasie voorzien van een zender

Sinds eind september beschikken we over nieuwe (boom)marterzenders met een langere levensduur en een groter bereik. De vallen werden onmiddellijk na het ontvangen van de zenders (23 september) op scherp gezet. We hoopten in eerste instantie Eufrasie terug te vangen, en de uitgevallen zender te vervangen om haar ditmaal een volledige jaarcyclus te kunnen volgen, d.i. inclusief een nieuwe voortplantingsperiode. Op 29 september liet zich in de Heirnisse evenwel een fors mannetje vangen. Het keelvlakpatroon liet er geen twijfel over bestaan: het was de 'zoon' van Eufrasie. De keelvlakken van de jongen werden namelijk reeds in mei duidelijk in beeld gebracht bij de nestboom. We hebben dit exemplaar de naam Valère gegeven. Valère was op het moment van de vangst 6 maanden oud en woog 1,6 kg. Hij verkeerde duidelijk in zeer goede conditie. Ter vergelijking: Eufrasie woog slechts 1,1 kg bij haar vangst in augustus 2010. Dit is volkomen normaal: mannelijke boommarters zijn forser en zwaarder dan vrouwtjes. Op ons Vimeo-kanaal kan je een [filmpje bekijken over de vangst en het zenderen van Valère](#).

Valère gevangen (foto INBO)

Valère wordt verdoofd en krijgt halsbandzender (foto INBO)

Omdat Eufrasie op 19 september door een fotoval werd betrapt in de Fondatie, op 1,6 km van de oostgrens van haar territorium (zie vorige editie Marternieuws) waren we bijzonder nieuwsgierig

naar wat hier juist aan de hand was: een éénmalig uitstapje of een verschuiving van territoria? Daarom besloten we om ook vallen te zetten in de Fondatie, daar waar Eufrasie voor het laatst gefotografeerd werd, in een poging haar alsnog voor de tweede keer te vangen. Simultaan zowel Eufrasie als Valère telemetrisch opvolgen zou veel duidelijk maken. Helaas zijn we er tot op heden niet in geslaagd om Eufrasie opnieuw te vangen. De cameravallen die bij de inloopvallen opgesteld staan in de Fondatie leverden wel zeer nuttige informatie op: in de loop van het najaar werd Eufrasie er enkele keren betrapt. Eénmaal zien we zelfs hoe ze zeer behoedzaam het voedsel uit een val haalt zonder dat deze toeklapt.

Eufrasie bij een val in de Fondatie op 18 november 2011, herkenbaar aan het licht gekleurde metalen plaatje aan haar halsband (foto INBO)

De verwachting voor Valère was dat hij zou wegtrekken (disperseren) in het najaar, zoals klassiek wordt aangenomen voor eerstejaarsboomarters. Tot onze verrassing blijft Valère tot op heden in zijn geboortegebied, hoofdzakelijk in de Heirnisse. Voorlopig zwemt hij eerder uitzonderlijk de Moervaart over, in tegenstelling tot Eufrasie toen we haar telemetrisch volgden. Voor zover we dit hebben kunnen nagaan, verblijft Valère ook slechts korte periodes in de Vette-meers en waagt hij zich er niet ver. Het terrein dat hij gebruikt is voorlopig zeer klein naar boomarternormen, nog kleiner dan dat van zijn moeder vorig jaar. Nochtans hebben gevestigde mannetjes bijna altijd een veel groter territorium dan vrouwtjes; wellicht dient dit jonge mannetje zijn definitieve stek nog te veroveren of zal hij in het voorjaar alsnog disperseren.

In de Heirnisse bleven gedurende het najaar fotovallen staan bij de voedertafel, en Valère werd er regelmatig (maar zeker niet dagelijks) gefotografeerd. Dit in tegenstelling tot Eufrasie die zich sinds 19 september niet meer liet zien in de Heirnisse, maar zoals reeds vermeld wel in de Fondatie. Alles wijst er op dat Eufrasie haar territorium - al dan niet tijdelijk - heeft verlaten ten gunste van haar eigen jong (of erdoor verdreven werd). We zijn zeer benieuwd hoe dit verder zal evolueren in het voorjaar en hopen alsnog Eufrasie van een nieuwe zender te voorzien.

Valère bij de voedertafel in de Heirnisse op 26 november 2011 (foto INBO)

We hebben geen enkele aanwijzing over wat er met het tweede jong van Eufrasie is gebeurd. Op 26 november hebben we in de Fondatie een niet-gezenderde boommarter gefotografeerd bij een val, momenteel is er dus nog minstens een derde exemplaar aanwezig in het gebied. We denken echter niet dat dit het andere jong van Eufrasie (vermoedelijk een wijfje) is omdat de marter van 26 november een groot en fors dier is. De marter van 26 november zou bijvoorbeeld het volwassen mannetje kunnen zijn – wie weet hetzelfde dier dat we op 4 en 12 mei rustend konden waarnemen op een roofvogelnest midden in de Heirnisse, of dat op 28 juli werd gefotografeerd in de omgeving van de Vette-meers?

*Onbekende boommarter in de Fondatie op 26 november 2011, het volwassen mannetje?
(foto's INBO)*

We volgen de boommarters in Sinaai al enkele jaren op de voet omdat het gebied een aantal eigenschappen heeft die voor een duurzame populatie boommarters op het eerste zicht zeer ongunstig lijken. Zo is er slechts een zeer beperkte oppervlakte bos, dat behoorlijk versnipperd is en bovendien zeer geïsoleerd ligt ten opzichte van grote boscomplexen. Toch slagen boommarters er blijkbaar in om zich over een langere periode in dit kleine gebied te handhaven en zich er op regelmatige basis voort te planten. Ongeveer gelijktijdig met het verschijnen van deze editie van Marternieuws verschijnt een artikel in het wetenschappelijk tijdschrift Lutra dat een overzicht geeft van ruim een decennium boommarteraanwezigheid in Sinaai en waarin de voorlopige resultaten van het telemetrie- en fotovalonderzoek worden besproken. Mensen die een pdf van dit (Engelstalig) artikel wensen kunnen dit aanvragen via marternieuws@inbo.be.

Boommarter waargenomen in Essen (Antwerpen)

In de namiddag van 30 oktober 2011 waren Hugo en Paul Bender getuige van een foeragerende boommarter in de Wilderste duintjes in Essen. Aanvankelijk zagen ze de boommarter op de grond rondstruinen, een half uur later zagen ze het dier opnieuw, tijdens het klauteren in de boomkruinen. Dergelijke waarnemingen zijn en blijven zeer uitzonderlijk in Vlaanderen. Min of meer gelijkaardige en relatief recente waarnemingen werden gedaan op 31 oktober 2010 in het stadspark van Lokeren (Oost-Vlaanderen) waar Leen Gaublomme een achtervolging van een boommarter op een eekhoorn kon gadeslaan, en eind april 2000 in het Zoerselbos (Antwerpen), waar Koen De Smet een boommarter betraptte bij het roven van een duivennest, waarna hij de marter door de toppen van een fijnsparrenbosje zag wegvluchten. De jongste waarneming in Essen is echter de eerste buiten de regio Sinaai die gedocumenteerd kon worden met beeldmateriaal. De waarneming duurde ettelijke minuten, wat de waarnemers de kans gaf het dier uitvoerig te fotograferen en te filmen.

Boommarter in een kruin, Essen, 30 oktober 2011 (foto's Hugo Bender)

Als aanvulling op de foto's van Hugo Bender hebben we een [videofragment van Paul Bender](#) op ons Vimeo-kanaal gezet. Op de videofragmenten is te zien hoe de marter zich zonder de minste vrees op dunne takjes in de kruin voortbeweegt. Hoewel steenmarters zeer goed kunnen klimmen (ook in bomen), is dergelijke acrobatie een handelsmerk van boommarters. Let verder op de donkerbruine vacht waarbij geen witte ondervacht doorschemert, het geringe verschil in kleur tussen de poten en de flanken, de zeer donkere kop en snuit, de grote oren en de spitse snuit.

Na het inzamelen van het verkeersslachtoffer op 4 juli en de zichtwaarneming van 5 juli net over de grens (zie Marternieuws 4) is dit het derde wapenfeit voor de regio Kalmthout dit jaar. Nu rest enkel nog de ontdekking van de eerste nestboom in de regio...

Boommarters in Retie (Antwerpen): het vervolg...

Na een fotovalopname van een boommarter in de zomer van 2010 (zie Marternieuws 1) en vooral de zichtwaarneming van vier boommarterjongen én de vondst van een nestboom in juni laatstleden (zie Marternieuws 3), zijn we opnieuw richting Prinsenspark getrokken met een fotoval, dit keer om jongen te fotograferen...

De fotoval werd geïnstalleerd op 7 juli, in de onmiddellijke omgeving van de nestboom. Na twee maanden stonden er nog altijd geen boommarters op de foto. Dit was voor ons zeer verrassend gezien de positieve ervaringen met het fotograferen van jongen in Sinaai. Het gebrek aan foto's van boommarterjongen deed ons nadenken over de mogelijke oorzaken van dit falen. Had de plotse inbreng van een 'vreemd object' (een voedertafel) de moeder afgeschrikt? Speelde de techniek ons parten (we hebben reeds ondervonden dat de prestaties van fotovalen wisselvallig worden naarmate de fotoval verouderd)? Werd de locatie enkel gebruikt om jongen groot te brengen maar is het geen aantrekkelijk foerageergebied?

Na twee maanden zonder boommarterfoto's besloten we om een extra fotoval in te zetten op een andere locatie in het domein, dit keer zonder voedertafel. De lokstof en het voedsel werden nu gewoon op de grond aangebracht. Eén dag na het plaatsen van de fotoval hadden we prijs! Op 8 september, even na 10 uur 's avonds verschijnen twee boommarters in beeld. Op de foto waar beide marters zichtbaar zijn staat de ene voor de andere gepositioneerd. Het zijn vrij kleine exemplaren, vermoedelijk twee wijfjes.

Twee boommarters in het Prinsenspark, 8 september 2011 (foto's INBO)

Op 22 september werd op dezelfde locatie een steenmarter gefotografeerd. Let op de zwaardere lichaamsbouw, de kortere poten en de keelvlak die doorloopt tot op de voorpoten. Bij gebruik van fotovalen met flits heb je het voordeel dat je de kleurverschillen kan beoordelen, bij infraroodopnames als deze wordt determinatie een stukje moeilijker en moet je andere kenmerken zien te herkennen. Op 12 oktober hebben we de opstelling afgebroken.

Steenmarter in het Prinsenspark, 22 september 2011 (foto INBO)

Fotovalresultaten in Zedelgem/Oostkamp (West-Vlaanderen) en Kasterlee (Antwerpen)

Behalve in Sinaai en Retie werden dit jaar nog fotovallen ingezet op twee andere locaties:

- Zedelgem/Oostkamp, natuurreservaat Doeveren (West-Vlaanderen), van 19 juli tot 11 oktober, 2 fotovallen

Deze locatie werd vorige zomer reeds aangedaan, met naast een foto van een steenmarter ook de beruchte 'snuifoto' als resultaat (zie Marternieuws 1). Omdat de gefotografeerde snuit meer dan waarschijnlijk wel van een boommarter was, wilden we dit jaar opnieuw proberen om een boommarter onmiskenbaar in beeld te brengen. Helaas liet de snuiter zich niet meer zien.

Gefotografeerde soorten: steenmarter, vos, damhert, eekhoorn, egel

Steenmarter in het natuurreservaat Doeveren, 6 augustus 2011 (foto INBO)

Vos in het natuurreservaat Doeveren, 16 september 2011 (foto INBO)

Damherten in het natuurreservaat Doeveren, 19 september 2011 (foto INBO)

- Kasterlee, natuurreservaat Breeven (Antwerpen), van 7 juli tot 12 oktober, 1 fotoval

Deze locatie ligt vlakbij het Prinsenveld (Retie) en werd dan ook simultaan voorzien van een fotoval.

Gefotografeerde soorten: ree, huiskat

*Ree in het natuurreservaat Breeven,
24 september 2011 (foto INBO)*

*Huiskat in het natuurreservaat Breeven,
17 september 2011 (foto INBO)*

Volgend jaar hopen we opnieuw een aantal nieuwe gebieden aan te boren. De fotovaltechniek heeft ondertussen de interesse van heel wat mensen gewekt: conservators van natuurgebieden, zoogdierliefhebbers, .. Fotovallen leveren leuke plaatjes op en het maakt moeilijk waarneembare dieren zichtbaar waardoor het veel mensen aanspreekt. Wie specifiek op zoek wil gaan naar boommarters kan best gebruik maken van fruit, zoetheid ('s zomers, vooral om jongen vast te stellen) en/of lokstof (jaarrond). Voor sommige lokstoffen is enige terughoudendheid echter aangewezen. Bij veelvuldig gebruik kan er gewenning optreden waardoor de lokstof niet meer interessant wordt bevonden, dan wel verstorend zou kunnen werken. Mensen die zelf op zoek willen gaan naar Vlaamse boommarters verzoeken we dan ook om met ons contact op te nemen. Dergelijke initiatieven kunnen een zeer welgekomen bijdrage leveren aan het vervolledigen van de Vlaamse boomarterpuzzel, maar een stroomlijning van de activiteiten is wenselijk om niet naast elkaar te werken.

Kaap van de 1000 steenmarters overschreden

Dit najaar werd de autopsie op de 1000ste steenmarter uitgevoerd op het INBO. Veel dank gaat uit naar de vrijwilligers van het marternetwerk, door hun inspanningen beschikken we over een zeer uitgebreide collectie stalen en een schat aan informatie die gebruikt wordt om inzicht te verwerven in de populatie-ecologie van de soort, en zo kennis aan te leveren voor het beleid.

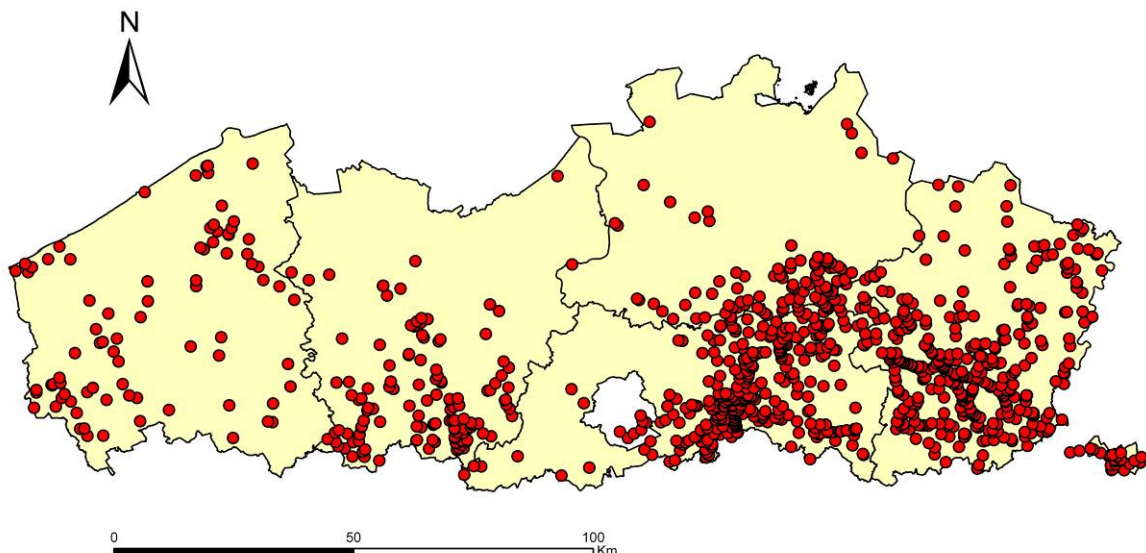

We willen benadrukken dat dit niet betekent dat we nu 'voldoende' steenmarters hebben en ze niet meer ingezameld hoeven te worden. Om evoluties binnen de steenmarterpopulatie aan te tonen blijven we nood hebben aan recente dieren en stalen. Denken we maar aan het voorkomen van bepaalde ziektes, parasieten, aanwezigheid van gifstoffen in de weefsels,... Het verzamelen van zo veel mogelijk marters is bovendien een manier om te vermijden dat boommarters door de mazen van het net glippen!

Filip voert autopsie uit op duizendste steenmarter (foto INBO)

Het verzamelen is begonnen in 1998, een periode waarin de grote steenmarteropmars nog maar pas begonnen was en de soort in veel regio's in Vlaanderen nog niet of nauwelijks voorkwam. Anno 2011 komt de steenmarter voor in het grootste deel van Vlaanderen. Het Meetjesland, het Waasland en de Antwerpse Kempen zijn regio's waar de rekolonisatie nog in volle gang is. Daarnaast zijn de dichtheden in het historische bolwerk van de steenmarter (oostelijk Vlaams-Brabant) toegenomen.

De verzamelde stalen zijn dus gespreid over nagenoeg de volledige rekolonisatieperiode, wat ons de kans geeft om een aantal aspecten van dit opmerkelijke proces onder de loep te nemen. De genetische kant van het verhaal is één van de aspecten waar momenteel aan gewerkt wordt, op dit moment is het echter nog te vroeg om conclusies te trekken.

Ingezamelde steenmarters anno 2011: in de Antwerpse Kempen, het Meetjesland en het Waasland worden voorlopig nog maar weinig steenmarters ingezameld. Waarnemingen uit deze regio's bevestigen echter dat de noordwaartse uitbreiding nog altijd aan de gang is.

Rechtzetting

In Marternieuws 1 is een verkeerde datum geslopen. In het artikel 'Dassen in Vlaanderen' is er een alinea gewijd aan de ingezamelde das van Oostmalle op 06 april 2010. We vermeldden in deze alinea eveneens een verkeersslachtoffer in Westmalle (helaas niet ingezameld en niet bevestigd): de datum van deze vondst zou 28 november 2010 geweest zijn en niet 23 november zoals vermeld in de nieuwsbrief. Een niet onbelangrijk gegeven om eventuele dubbelmeldingen te vermijden.

Auteurs: Jan Gouwy, Koen Van Den Berge, Filip Berlengee en Dirk Vansevenant

Contact: marternieuws@inbo.be

© Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, 2011 | Vu: Jurgen Tack, Kliniekstraat 25, 1070 Brussel